

El desenvolupament sostenible, una qüestió entre el nord i el sud

Sebastià Verd

Paolo Bifani, assessor de les Nacions Unides, defensa un desenvolupament respectuós amb l'entorn però que al mateix temps impulsí un repartiment just de la riquesa. En aquesta entrevista fa un repàs de la situació mediambiental del món amb una especial incidència a la Mediterrània.

Paolo Bifani és economista i assessor de les Nacions Unides sobre desenvolupament i medi ambient. L'avalen una llarga trajectòria i la publicació de nombrosos llibres, entre els quals en destaquen dos publicats per la Universitat mexicana de Guadalajara: *Población y pobreza* i *Medio ambiente y desarrollo*. Va ser a Palma en ocasió del Workshop de Can Tàpera sobre "desenvolupament sostenible a la Mediterrània" per pronunciar la lliçó inaugural.

És, sens dubte, un home convincent que fuig de la imatge clàssica d'un professor d'economia per situar-se més a prop de l'audiència que de la trona des d'on habitualment es fan els discursos. El seu -la seva conferència- va ser dictat entre el públic al qual es dirigí de manera directa, quasi sense intermediaris... de fet el micròfon que duia entre les mans es bellugava tant que la veu no hi arribava. No obstant això, sonava forta, directa i clara, molt més clara que el panorama que va descriure i que recorda ara en aquesta entrevista.

- A la seva conferència ha fet esment a l'informe Bruntland, de la Comissió Mundial de Medi Ambient, que fa ara dotze anys aplicà per primera vegada el concepte de desenvolupament sostenible. Ha dit que no tothom entén el mateix per sostenibilitat. És així?

- Certament no tothom diu el mateix quan parla de desenvolupament sostenible. La comissió Bruntland va introduir per primera vegada aquest concepte en el debat econòmic i polític, però ja a la Conferència de Río, set anys després, es va veure com hi havia qui parlava de sostenibilitat des d'un, diguem-ne, fonamentalisme ecològic i qui, per contra, hi amagava polítiques expansionistes. És a dir, que des d'aleshores s'utilitza aquesta terminologia segons conveniències ideològiques i partidistes. De fet la traducció espanyola del "sustainable development" incorpora aquesta contradicció, contraposant una idea de moviment, el desenvolupament, amb una altra estàtica, la sostenibilitat, que dona la idea de voler deixar les coses tal com estan. M'estim més l'accepció saxona, que és dinàmica i positiva, és a dir, que parla de l'esforç que s'ha de fer per mantenir un procés dinàmic superant tots els obstacles.

- Però en nom d'aquest dinamisme, no creu que es pot caure a la insostenibilitat, és a dir, que continuem tuant els recursos naturals i deteriorant el medi ambient.

- Tal com jo pens, el desenvolupament sostenible ha de ser un procés de canvi, en el qual l'explotació dels recursos naturals, les inversions econòmiques, les noves tecnologies i, fins i tot, els canvis institucionals s'han de fer d'una manera coherent per poder satisfer les necessitats de la societat no només del present sinó del futur. Aquesta concepció de desenvolupament reconeix l'existència de límits, no de límits absoluts, sinó de límits imposats per l'estat actual de la tecnologia i de l'organització social.

Paolo Bifani

LA POBRESA, UN OBJECTIU PRIORITARI

- I la natura?

- I també per la natura, evidentment, si més no per la seva capacitat d'absorbir els efectes de l'activitat humana... Però si de veritat volem salvar la natura no tot s'ha de mirar des del prisma exclusivament ecològic.

La satisfacció de les necessitats presents i futures de la humanitat requereix una nova era de creixement econòmic, però també de distribució equitativa dels recursos. Un món en el qual la pobresa és endèmica sempre es trobarà exposat a catàstrofes de tot tipus, fins i tot ecològiques i, per tant, serà un món insostenible. En definitiva hi ha moltes maneres d'entendre el desenvolupament sostenible. És una preocupació universal, però que cadascú interpreta segons els seus interessos. En aquest sentit per a mi és fonamental reduir dràsticament la pobresa. Desenvolupament vol dir créixer, però s'ha de fer de manera que un

"Un món en el qual la pobresa és endèmica sempre es trobarà exposat a catàstrofes de tot tipus, fins i tot ecològiques i, per tant, serà un món insostenible. En definitiva hi ha moltes maneres d'entendre el desenvolupament sostenible"

repartiment equitatiu de la riquesa permeti que tothom sigui respectuós amb l'entorn. Sinó, com podem demanar que un bengalí sigui solidari amb un nord-americà si aquest, per només posar una dada, consumeix l'equivalent a cinquanta-cinc barrils de petroli a l'any, mentre que l'altre només en consumeix tres... és simptomàtic que els moviments ecologistes tinguin més adeptes entre els ciutadans de països desenvolupats, que tenen totes les necessitats cobertes, que no entre els subdesenvolupats, no ho creu?

MANCA DE RECURSOS

- *En qualsevol cas, en quina situació ens trobam? Hi ha un debat universal i, com vostè diu, no sempre és senzill compaginar les necessitats de desenvolupament econòmic amb les mediambientals.*

- No, no ho és gens de senzill, però s'han fet avanços importants per arribar a conclusions factibles. La Címera de Río, per exemple, va donar una sèrie de resultats interessants. Jo en destacaria l'Agenda 21 i la mateixa Declaració de Río, així com dos acords internacionals: el conveni marc sobre el canvi climàtic i el que

Paolo Bifani en el centre d'una de les taules rodones de Can Tàpera.

es refereix a la biodiversitat. Tot això ha dut a la creació per part de les Nacions Unides del Comitè de Desenvolupament Sostenible. Però al seu costat, cal constatar fracassos importants, entre els quals l'escassa, per no dir nul·la aportació de recursos per posar en pràctica l'Agenda 21. D'altra banda el Banc Mundial, mentre insisteix en el finançament de projectes dirigits a solucionar problemes globals, ignora la urgència i l'especificitat dels problemes mediambientals locals i nacionals. En general els recursos financers han disminuït i en aquestes circumstàncies no es pot anar enlloc. A Río es va recordar que els països havien de contribuir amb el 0'7 del seu producte interior brut al medi ambient. I la realitat és que no només s'incompleix aquest acord, sinó que els percentatges han disminuït claríssimament en els darrers dos anys.

LA MEDITERRÀNIA, DE NORD A SUD

- *Vostè ha dit que la situació no és igual a tot el món. Precisament la seva conferència s'ha emmarcat en un workshop sobre la Mediterrània...*

- No, no és igual a tot el món. Ni hi ha els mateixos problemes, ni l'evolució de les solucions és la mateixa. A l'àrea mediterrània ens trobam davant un nord industrialitzat i un sud subdesenvolupat, amb un creixement econòmic molt lent i, en canvi, amb notables in-

crements de població i de desocupació. Això marca una clara diferència social entre una i altra vorera que, no obstant això, tenen problemes comuns. També el procés d'urbanització és divers, amb una clara manca de simetria. Mentre al nord la població tendeix a l'envelliment progressiu, al sud passa exactament el contrari, amb una important migració rural a les ciutats. Això fa que la població que es concentrava a la costa entre Espanya i Grècia a la dècada dels vuitanta fos la meitat de tota la de la Mediterrània, que era de 360 milions d'habitants, mentre que per a l'any 2025 s'ha calculat que només serà una tercera part dels 570 milions previstos. La urbanització esdevé, per tant, la principal preocupació mediambiental.

- *És a dir, que el problema és, sobretot, a la zona litoral, on es concentren les grans ciutats?*

- En efecte, la degradació ambiental de la conca mediterrània es localitza fonamentalment al litoral. Així es pot constatar que el 70% de les aigües residuals urbanes són vessades a la mar sense cap tractament de depuració. Al sud ens trobam, per una banda, amb una gran manca d'infraestructures, però també amb una contaminació industrial prou intensa i, endemés, amb la causada per l'agricultura amb els seus adobs. Mentre que al nord, pot ser que les infraestructures siguin millors i que es depurin les aigües residuals, però la indústria continua pol·lucionant tant l'aire com l'aigua. Així el 60% de tota la contaminació del Mediterrani es genera a França, Itàlia i Espanya. Més encara, el 80% de la pol·lució industrial correspon a aquests tres estats. Les zones més contaminades són les del delta del Nil, les zones costaneres d'Algèria, el mar de Màrmara a Turquia, el sud-oest de la costa francesa i el nord-est de l'espanyola. Al delta del Nil s'estima que el vessament de residus sòlids és de devers desset mil tones diàries, mentre que a les altres zones oscil·la entre les quatre mil i les sis mil. La situació és greu, sobretot si tenim en compte que entre els residus hi ha molts de components tòxics com metalls pesants i altres components químics.

- *I què fan els estats davant aquesta situació?*

- Hi ha una legislació mediambiental que és escassa i que endemés costa de fer complir. Per afegit es tracta d'una legislació molt fragmentada que a una bona part de territoris és molt laxa, ineficaç o simplement inexistent. Això fa que molts d'agents contaminants actuïn amb total impunitat. Els estats s'excusen, però són hipòcrites, sobretot els del nord, perquè podrien localitzar fàcilment els focus de contaminació i posar-hi remei. I no ho fan. Per exemple, si es controlàs adequadament l'agricultura i la indústria de les conques hidrogràfiques del Llobregat, de l'Ebre, del Rodano, del Po i del Nil, doncs hauria desaparegut la major part del problema. El Po genera el 50% de tots els residus industrials d'Itàlia: és el culpable del 80% de tot el nitrogen i del fòsfor que es vessa a l'Adriàtic i, per tant, la causa de la seva eutroficació. La situació de l'Adriàtic és encara més greu que a la resta de la Mediterrània i s'agreuja més encara a causa de la indústria de l'exIugoslàvia, on la major part de l'energia s'obté de cremar lignits i carbó amb alt contingut de sofre. A Belgrad s'han arribat a registrar emissions de sofre que dupliquen les permeses per l'Organització Mundial de la Salut.

- *I què me'n diu de l'àrea més propera a les Illes Balears, és a dir, el Mediterrani occidental.*

- Ja m'hi he referit quan li he dit que el nord-est espanyol i el sud-oest francès registren un elevat índex de pol·lució. A la costa francesa no només s'hi concentra una forta indústria, entorn de Marsella i Niça, sinó que el Rodano serveix de claveguera per a bona part de la indústria situada a centenars de quilòmetres terra endins, de Lyon per exemple. Per la seva banda, Catalunya és responsable de més del 70% de la contaminació industrial espanyola que es vessa a la Mediterrània. Barcelona, per exemple, concentra el 40% de la indústria de pell de tota Espanya i, endemés, hi ha focus importants de contaminació de mercuri i plom a Roquetes, de cadmi a Alacant i Castelló i de plantes petroquímiques a Sagunt, Tarragona, Cartagena i, sobretot, a les badies d'Algesires i Portman. I, finalment, cal recordar que també Algèria, que sofreix en carn pròpia les conseqüències d'una tragèdia social, no se n'allibera de la pol·lució que és particularment seriosa a Skikda, Arzew i Annaba.

LES AIGÜES CONTAMINADES

- Sobre la Mediterrània s'ha escrit molt. S'ha dit que era una mar que es mor lentament a causa de la contaminació, ja no només pel sobrepoblament de la costa i la seva indústria, sinó també per la navegació...

- Sí, és cert. La situació és molt greu. Cal tenir en compte que la Mediterrània, tot i que només ocupa un 0'7% de tots els mars de la Terra registra un trànsit marítim que supera el 35% del comerç mundial de crus i productes petrolers, el 15% de productes químics i, en definitiva, el 17% de tot el comerç que es fa en vaixell. En els darrers anys s'ha reduït el nombre de vaixells, però se n'ha incrementat la capacitat total i, com a conseqüència d'això, també han augmentat els riscos d'accidents. Això fa que la Mediterrània sigui una de les mars més brutes del planeta, amb una concentració de quitrà que multiplica per deu qualsevol altre indret. N'hi ha prou a dir que la contaminació produïda a causa dels vessaments de petroli del trànsit marítim per la Mediterrània equival a un desastre de l'Exxon Valdés cada tres setmanes i això que aquest va ser un dels accidents ecològics més greus de la història.

- D'altra banda, Greenpeace ha denunciat una sobreexplotació pesquera a la Mediterrània que suposa una forta amenaça de cara a la pervivència de moltes d'espècies marines.

- La realitat és que l'activitat pesquera a la Mediterrània es veu afectada tant per la destrucció dels hàbitats marins a causa de la contaminació com per la mateixa explotació. Les arts de pesca que s'utilitzen són poc selectives, la qual cosa provoca un excés de pesca d'espècies no desitjades que, juntament a la massiva captura d'altres com la tonyina fa que haguem de parlar d'una explotació irracional i insostenible. En total són més d'un milió de tones anuals, de les quals la meitat corresponen a Itàlia i altres dues-centes cinquanta mil a les flotes d'Espanya, Grècia i Tunísia.

LA INSULARITAT, UN FET DIFERENT

- A la seva conferència ha fet esment a les illes, com un fet diferencial de la Mediterrània. En aquests moments des de les Balears es vol impulsar un sentiment insularista dins de la Unió Europea, perquè aquest fet es consideri per part de les institucions comunitàries. Hi ha, també, una diferència en relació al seu medi ambient i a un hipotètic desenvolupament sostenible?

- Les illes constitueixen sempre un espai limitat i com a tal fràgil des d'un punt de vista mediambiental, sobretot si sofreixen una pesada carrega poblacional com és el cas de les grans illes de la Mediterrània. De fet la insularitat és una de les característiques d'aquesta Mediterrània. Les illes suposen el 19% del territori de Grècia i el 14% de la població. A Itàlia el 16% i el 12% respectivament, mentre que al llarg i ample del Mediterrani s'ha de parlar de dues-centes illes habitades permanentment per una població que en el seu conjunt supera els deu milions de persones, la major part de les quals es concentren a les illes de la Mediterrània occidental: Sicília, Sardenya, Còrsega, Malta i les Balears. És clar, per tant, que la Unió Europea ho ha de tenir present i que ha d'aplicar polítiques diferenciades en tot allò que afecta directament el territori.

EL TURISME, ENTRE EL DESENVOLUPAMENT I EL MEDI AMBIENT

- La major part d'illes tenen un nivell de renda per capita per davall de la mitjana europea, a excepció de les Balears a causa del turisme. El turisme és un factor de desenvolupament, però també té costos ambientals...

- I tant! El turisme és molt important a tota l'àrea mediterrània. Es calcula que durant els mesos d'estiu els països mediterranis rebem més de quaranta-cinc milions de turistes interiors, és a dir, dels mateixos estats, i més de cinquanta milions de turistes estrangers, la qual cosa equival a les poblacions de tota Espanya i de tota Itàlia plegades. En termes absoluts el turisme representa el 9% del producte interior brut d'Espanya, el 8% de França, el 27 i el 17% respectivament de dos estats-illa com Xipre i Malta, el 7% d'Egipte o de Tunísia... etcètera. Des d'aquest punt de vista el turisme és positiu, però la seva pressió agreuja el problema de la contaminació, així com el de la sobreexplotació i consegüent esgotament dels aqüífers. El turisme és avui un dels principals consumidors de territori i d'aigua dolça, i generador de residus sòlids i de vessaments d'aigües brutes a la mar.

- La situació que descriu és decebedora. No obstant això, li veu solució?

- Hi ha necessitat d'una acció conjunta per part de tots els països costaners, però amb això topam amb una problemàtica que reproduceix l'enfrontament o el dilema nord-sud. En aquest sentit l'objectiu d'aconseguir un desenvolupament sostenible suposa haver de plantejar-se estratègies diferents, si bé han de ser complementàries. Mentre el nord ha de fer front a un problema de qualitat de vida, el sud lluita per aconseguir nivells de benestar que siguin dignes, la qual cosa fa que les polítiques de desenvolupament primin sobre la simple preservació del medi ambient. Tot això fa que urgeixi replantejar-se les relacions entre el nord i el sud mediterranis per arribar a uns mateixos objectius, a la qual cosa tots els països costaners estan obligats per la seva profunda vinculació econòmica, geogràfica i cultural. La Conferència de Barcelona de 1995 va obeir, justament, a la necessitat de crear un gran espai econòmic mediterrani, no només per accelerar el desenvolupament del sud i garantir els mercats de la indústria del nord sinó també perquè plegats podrem competir millor amb els altres grans espais econòmics del món.

"El turisme és positiu, però la seva pressió agreuja el problema de la contaminació"